

УКРАЇНА

**УРЯДОВИЙ УПОВНОВАЖЕНИЙ У СПРАВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Government Agent
before the European Court of Human Rights
Ukraine

Agent du Gouvernement
auprès de la Cour Européenne des Droits de l'Homme
l'Ukraine

Україна, 01001, м. Київ, вул. Городецького, 13

№ _____

24 січня 2012 року

ЩОРІЧНИЙ ЗВІТ

**про результати діяльності Урядового уповноваженого
у справах Європейського суду з прав людини у 2011 році**

Протягом 2011 року Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини (далі – Урядовий уповноважений) вживались заходи з метою забезпечення належного здійснення представництва України під час розгляду справ у Європейському суді з прав людини, а також забезпечення належного виконання рішень Європейського суду з прав людини та звітування про хід виконання перед Комітетом міністрів Ради Європи (далі – Комітет міністрів РЄ).

Щодо представництва України в Європейському суді з прав людини (далі – Європейський суд)

Станом на 31 грудня 2011 року в Європейському суді на розгляді загалом перебувало 152 800 справ проти держав-сторін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (станом на 31 грудня 2010 року – 139650). З них 10750 справ проти України, що складає 7,0 % від загальної кількості справ (станом на кінець 2010 року – 7,5%).

У порівнянні з іншими державами за кількістю справ на розгляді Європейського суду Україна перебуває на п'ятому місці після Росії, Туреччини, Італії та Румунії.

У 2011 році Європейським судом було направлено 210 справ, в яких Європейським судом запропоновано висловити позицію Уряду України.

Протягом 2011 року було підготовлено 357 правових позицій Уряду України щодо скарг заявників на порушення положень Конвенції. З них 206 зауважень щодо суті зазначених скарг та 151 правова позиція стосовно додаткових зауважень та вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

У 2011 році Європейським судом було розглянуто 139 справ проти України. За результатами розгляду справ Європейський суд постановив:

105 рішень щодо суті скарг (з них у 90 рішеннях Європейським судом було встановлено відсутність ознак одного чи декількох із стверджуваних заявниками порушень та/або визнано відповідні скарги заявників частково неприйнятними);

34 ухвали про прийнятність скарг (з них у 26 справах Європейським судом визнано скарги заявників повністю неприйнятними та припинено подальший розгляд справ. Ще у 8 справах Європейським судом винесено ухвали про часткову прийнятність скарг).

Протягом 2011 року в 48 справах було досягнуто дружнє врегулювання щодо скарг заявників.

Крім того, завдяки застосуванню Урядом процедури «односторонньої декларації» (інформування Європейського суду про умови, за якими Уряд погоджується вирішити скаргу заявника, що у разі погодження таких умов Європейським судом має наслідком викреслення справи заявника з реєстру справ цього суду) у 2011 році було врегульовано скарги заявників у 380 справах.

Переважною більшістю проблем, які призводять до констатації Європейським судом порушень Україною положень Конвенції, є:

- невиконання або тривале виконання рішень національних судів;
- тривале провадження досудового слідства у кримінальних справах та тривалий розгляд справ судами;
- погане поводження щодо особи, яка перебуває під контролем держави (в місяцях досудового тримання під вартою або в місцях виконання покарань);
- неефективність розслідування кримінальних справ, яке проводилось правоохоронними органами за фактами смерті, зникнення осіб, а також за фактами поганого поводження з боку представників державних органів, передовсім у місцях досудового тримання осіб під вартою та в місяцях виконання покарань;
- неналежні матеріально-побутові умови тримання осіб, які перебувають в місцях досудового тримання під вартою або в місцях виконання покарань, а також ненадання вказаній категорії осіб адекватної медичної допомоги;
- недоліки законодавства та судової практики, які призводять до тримання особи під вартою без належної законної підстави;
- недоліки судової практики, що призводять до порушення права особи на справедливий судовий розгляд;
- недоліки судової практики за якої обвинувальні вироки національних судів вирішальною мірою ґрунтуються на зізнавальних показаннях, які були надані особою на досудовому слідстві в якості свідка та/або від яких особа на стадії судового слідства відмовляється, небезпідставно стверджуючи про недобровільність їх надання.

Здійснення експертизи проектів нормативно-правових актів

Протягом 2011 року відповідно до пункту 2 статті 13 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" було здійснено юридичну експертизу 3291 нормативно-правового акту (проекту) на їх відповідність положенням Конвенції та протоколів до неї, а також практиці Європейського суду.

Крім того, регіональними відділеннями Секретаріату Урядового уповноваженого здійснено юридичну експертизу 429 нормативно-правових актів (проектів) на їх

відповідність положенням Конвенції та протоколів до неї, а також практиці Європейського суду.

У ході здійснення експертизи надавалась практична допомога суб'єктам нормотворення щодо приведення проектів нормативних актів у відповідність до вимог Конвенції та роз'яснення особливостей застосування Конвенції та практики Європейського суду у відповідній сфері.

За результатами експертизи проектів законів та проектів постанов Кабінету Міністрів було надано:

- 110 негативних висновків;
- 926 позитивних висновків;
- 554 проекти актів визнано такими, що не стосуються Конвенції;
- 39 проектів актів було відкликано розробником або повернуто розробнику у зв'язку з недотриманням порядку їх подання на експертизу.

За результатами експертизи відомих нормативних актів, що підлягають державній реєстрації, було надано:

- 45 негативних висновків;
- 1180 позитивних висновків;
- 420 актів визнано такими, що не стосуються Конвенції;
- 17 актів було відкликано розробником або повернуто розробнику у зв'язку з недотриманням порядку подання актів на експертизу.

Щодо виконання рішень Європейського суду

I. Виплата коштів, присуджених за рішеннями Європейського суду

На виконання рішень Європейського суду з державного бюджету було сплачено 25 021 734, 79 грн.

II. Заходи індивідуального характеру, які вживаються на виконання рішень Європейського суду

Відповідно до статті 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення Європейського суду є підставою для повторного розгляду справи (процедура *restitutio in integrum*).

Право звернутися до відповідного суду за переглядом рішення національного суду на підставі рішення Європейського суду з прав людини письмово роз'яснюється кожному заявнику протягом десяти днів від дня отримання повідомлення про набуття рішенням статусу остаточного.

III. Заходи загального характеру, які вживаються на виконання рішень Європейського суду

A. Підготовка проектів нормативно-правових актів

З метою усунення проблем, що призводять до тривалого невиконання рішень суду, було розроблено проект Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень». Цей проект Закону 9 вересня 2011 року прийнято Верховною Радою

України у першому читанні за основу (Постанова Верховної Ради України 3735-VI від 09.09.2011 року).

З метою усунення підстав для порушення статті 3 Конвенції в зв'язку з незабезпеченням належною медичною допомогою осіб, які тримаються в установах для досудового ув'язнення та хворіють на психічне захворювання і потребують психіатричної допомоги (лікування), було розроблено проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо тримання під вартою осіб, які захворіли на психічне захворювання». Вказаний законопроект було подано до Верховної Ради України (реєстраційний номер 9437).

З метою вирішення проблем, які призводять до констатації порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з поганим поведженням з особами, які перебувають під контролем держави, та на виконання Україною зобов'язань за Факультативним протоколом до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання було розроблено проект Указу Президента України щодо створення при Президентові України відповідного постійно діючого консультативно-дорадчого органу. 27 вересня 2011 року проект цього Указу було підписано Президентом України (№ 950/2011) і, відповідно, було утворено Комісію з питань попередження катувань.

Основними завданнями Комісії є:

- виявлення фактів катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання;
- внесення в установленому порядку Президентові України пропозицій щодо їх припинення і запобігання повторенню;
- участь у підготовці пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження та покарання і внесення цих пропозицій у встановлений порядок Президентові України.

Б. Інформаційні та освітні заходи

З метою виконання заходів загального характеру здійснюється переклад усіх рішень Європейського суду українською мовою, а також забезпечується опублікування повних текстів рішень Європейського суду в офіційному друкованому щотижневому виданні "Офіційний вісник України" та їх розміщення на офіційному сайті Міністерства юстиції. Стислі виклади рішень Європейського суду також друкуються у виданні "Урядовий кур'єр".

Крім того, забезпечується видання спеціалізованого журналу «Практика Європейського суду. Рішення. Коментарі», який безкоштовно отримують органи судової влади, органи прокуратури та внутрішніх справ, органи і установи пенітенціарної служби, Служба безпеки України, органи податкової служби та управління юстиції.

Протягом 2011 року підготовлено та надано 861 роз'яснення особам (за результатами розгляду звернень та інформаційних запитів) щодо положень Конвенції, рішень Європейського суду, процедури та порядку звернення до Європейського суду.

Також слід зазначити, що 20-21 вересня 2011 року в м. Києві в рамках головування України в Комітеті міністрів РЄ було проведено міжнародну конференцію на тему: «Роль превенції в заохоченні та захисті прав людини».

У вказаній конференції взяли участь Комісар Ради Європи з прав людини Т.Хаммарберг, Голова Генерального директорату Ради Європи з прав людини та правових питань Ф.Буайя, Міністр юстиції Турецької Республіки Садулла Ергін, Голова комітету Ради Європи з питань запобігання тортурам Л.Хюсейнов, Голова Комітету з юридичних питань та прав людини Парламентської асамблеї Ради Європи К. Пургурідес, Голова Європейської комісії проти расизму та нетерпимості Н.Музнєкс та інші представники інституцій Ради Європи, зокрема, представники Комітету міністрів РЄ, Європейського суду з прав людини, а також представники органів державної влади України. У роботі конференції взяли участь представники 25 країн Європи, а загальна кількість учасників становила близько 120 осіб.

У ході конференції було обговорено механізми попередження порушень прав людини на національному рівні, у тому числі в контексті виконання державами рішень Європейського суду.

В. Аналітичне дослідження проблем, які стали причиною порушення Конвенції та протоколів до неї, з метою забезпечення своєчасного та ефективного реагування всіх органів державної влади на рішення Європейського суду в справах проти України

На виконання Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду" до Кабінету Міністрів протягом 2011 року вносились "Подання про виконання рішень Європейського суду з прав людини", в яких повідомлялось про рішення, постановлені Європейським судом щодо України, про причини порушень Конвенції, констатованих Європейським судом, а також наводились заходи, які необхідні для виконання зазначених рішень Європейського суду.

До Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ, Державної пенітенціарної служби, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів та інших відповідних судів направлялись інформаційно-аналітичні матеріали стосовно рішень Європейського суду у справах щодо України.

Крім того, відповідно до статті 5 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття рішенням Європейського суду статусу остаточного повідомляються про суть порушення органи, причетні до порушення, яке було визнано Європейським судом, та органи, до повноважень яких належить вжиття заходів загального характеру для попередження аналогічних порушень Конвенції.

III. Щодо звітування перед Комітетом міністрів РЄ з питань виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини

У 2011 році було підготовлено звіти до чотирьох засідань Комітету міністрів РЄ, на яких розглядалися питання виконання державами-сторонами Конвенції рішень Європейського суду з прав людини.

Упродовж року Секретаріату Комітету міністрів РЄ систематично надавалася поточна інформація щодо вжиття державою заходів індивідуального та загального характеру за рішеннями Європейського суду.

За результатами звітування про вжитті заходи у 2011 році Комітетом міністрів РЄ було ухвалено рішення про зняття з контролю виконання Україною рішень Європейського суду в справах «Пономаренко проти України», «Лобас проти України», «Кублічек проти України», «Оджиковський проти України», «Карпенко проти України», «Олімпекс проти України», «Жукова проти України», «Галкіна проти України», «Мураєнко проти України» та «Станчев проти України» як таких, що вважаються виконаними в повному обсязі.

IV. Щодо виконання пілотних рішень Європейського суду

а) у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України»

Для цілей виконання Україною зобов'язань за рішенням у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» з Європейського суду надійшло 2033 заяви зі скаргами на тривале невиконання рішень національних судів.

Станом на 31 грудня 2011 року було опрацьовано та подано позицію Уряду щодо більш, ніж 1300 заяв.

Станом на 31 грудня 2011 року Європейським судом було постановлено 33 рішення про схвалення запропонованих державою умов врегулювання справ за 558 заявами. Виконання цих рішень здійснюється в порядку та строки, встановлені Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», та відповідно до рекомендацій Комітету міністрів РЄ.

б) у справі «Харченко проти України»

10 лютого 2011 року Європейським судом було постановлено рішення у справі «Харченко проти України», яке 10 травня 2011 року набуло статусу остаточного. У цій справі Європейський суд констатував, серед іншого, порушення пунктів 1, 3 і 4 статті 5 Конвенції у зв'язку з незаконністю та безпідставною тривалістю тримання заявника під вартою, а також порушення права особи на справедливий судовий розгляд без зволікань її заяви про звільнення.

У вказаному вище рішенні Європейський суд зазначив, що порушення в Україні цих положень Конвенції є численними, що свідчить про існування в Україні системної проблеми. Тому, констатувавши порушення Конвенції у справі заявника та присудивши йому відповідне відшкодування, Європейський суд зобов'язав державу протягом шести місяців від дня набуття цим рішенням статусу остаточного, тобто до 10 листопада 2011 року, розробити та подати Комітету міністрів РЄ план заходів щодо вирішення цієї проблеми.

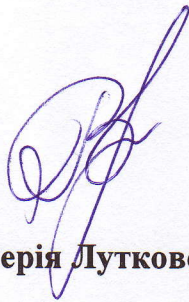
Проблеми, що призводять до постійної констатації Європейським судом порушення пунктів 1, 3, 4 статті 5 Конвенції, належать до законодавчої сфери та сфери судової практики.

Щодо сфери судової практики було вжито наступні заходи:

- опубліковано в Офіційному віснику України автентичний переклад рішення у справі «Харченко проти України». Крім того, переклад було надіслано Верховному Суду України, Вищому спеціалізованому суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ та апеляційним судам в усіх областях.

- державні органи безоплатно забезпечено випуском журналу «Практика Європейського суду. Рішення. Коментарі», в якому опубліковано автентичний переклад рішення «Харченко проти України» та інших рішень Європейського суду, в яких також констатовано порушення статті 5 Конвенції в зв'язку з незаконністю і безпідставністю тривалого тримання особи під вартою .

З метою роз'яснення вимог Європейського суду щодо застосування запобіжних заходів у вигляді взяття під варту та приведення практики національних судів у цій сфері у відповідність до статті 5 Конвенції було проведено круглі столи за участю суддів апеляційних судів та голів місцевих судів усіх областей. Ці заходи проводились за сприяння та участі суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Валерія Лутковська